בע"ה

גליון ל"ז | כ"ט טבת-ו' שבט

לְשַׁחֵק

עַל דַּלְתֵי יוֹם יוֹם

שִׁעוּרֵי הַשָּׁבוּעַ – נ"ך וּמִשְׁנָיוֹת

כְּתַקָּנַת מוֹרֵנוּ וְרַבֵּינוּ הָרַב יִצְחָק גִּינְזְבּוּרְג שְׁלִיטָ"א

שָׁבוּעַ פָּרָשַׁת בֹּא תשפ"ו

נ"ך: הושע פרקים א'-ז'

משנה: מסכת אבות פרק ו'

הקדמת המערכת

שבוע טוב ומבֹרך, לכל אנ"ש והתמימים שיחיו, השוקדים על דלתות התורה הקדושה ורבינו שליט"א יום יום!

השבוע, כ"ט טבת - ו' שבט, נלמד את ספר הושע פרקים א-ז'; ואת פרק ו' במסכת אבות. בספר הושע ישנם נבואות תוכחה לישראל, אך מן הצד השני, הוא מלא בנחמות, ודברי אהבה של ה' לעם ישראל. ה' חוזר שוב ושוב שהוא 'ימשוך' את עם ישראל אליו, עד כדי כך שהם אל יוכלו להתנגד.

פרק ו' ממסכת אבות הוא בעצם ברייתות ולא משניות, העוסקות כולם במעלת התורה ודרכי קניינה. על הפרק אין פירוש של רבי עובדיה ברטנורא, אותו אנחנו רגילים להביא, ולא הבאנו כלל פירוש על הפרק - זמן להתבונן בעצמנו באותיות הקדושות ולחשוב על משמעותן, ואולי לכתוב גם בבחינת אור המאיר לזולתו פירוש חדש ומחודש - לסבב הבא...

המערכת

***

לקבלת העלון מדי שבוע באימייל, לתרומות, הערות והארות – noameg23@gmail.com

טבלת הלִמוד להדש טבת

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת קדש
כ"ט טבת הושע א'	**א' שבט** **ראש חודש** הושע ב'	**ב' שבט** הושע ג'	**ג' שבט** הושע ד'	**ד' שבט** הושע ה'	**ה' שבט** הושע ו'	**ו' שבט** **בא** אבות פ"ו הושע ז'
ז' שבט **יארצייט אם-הרב** הושע ח'	**ח' שבט** הושע ט'	**ט' שבט** הושע י'	**י' שבט** **הסתלקות הרבי הריי"צ** הושע י"א	**י"א שבט** **קבלת הנשיאות** **הושע י"ב**	**י"ב שבט** הושע י"ג	**י"ג שבט** **בשלח - שירה** הושע י"ד הוריות פ"א
י"ד שבט יואל א'	**ט"ו שבט** **ראש השנה לאילנות** יואל ב'	**ט"ז שבט** יואל ג'	**י"ז שבט** יואל ד'	**י"ח שבט** עמוס א'	**י"ט שבט** עמוס ב'	**כ' שבט** **יתרו** עמוס ג' הוריות פ"ב
כ"א שבט עמוס ד'	**כ"ב שבט** עמוס ה'	**כ"ג שבט** עמוס ו'	**כ"ד שבט** עמוס ז'	**כ"ה שבט** עמוס ח'	**כ"ו שבט** עמוס ט'	**כ"ז שבט** **משפטים** עובדיה א' הוריות פ"ג סיום סדר נזיקין!
כ"ח שבט יונה א'	**כ"ט שבט** יונה ב'	**ל' שבט** אדר"ח אדר יונה ג'	א' אדר בדר"ח אדר יונה ד'	**ב' אדר** מיכה א'	**ג' אדר** מיכה ב'	**ד' אדר** **תרומה** מיכה ג' זבחים פ"א

נ"ך יומי - יום ראשון, כ"ט טבת

הושע א'

(א) דְּבַר־יְיָ | אֲשֶׁר הָיָה אֶל־הוֹשֵׁעַ בֶּן־בְּאֵרִי בִּימֵי עֻזִּיָּה יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּה מַלְכֵי יְהוּדָה וּבִימֵי יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל:

דבר י"י אשר היה אל הושע בן בארי בימי עוזיה יותם וגו' - ארבעה מלכים הללו קפח בימיו שהאריך שנים בחיי כולם מכאן אמרו אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה. **ובימי ירבעם בן יואש** - מבני יהוא ואף הוא מלך עם עוזיה ויותם אלא שגרמה לו זכות להמנות עם הצדיקים הללו לפי שלא קבל לשון הרע על עמוס כמו שמפורש בפסחים בפרק האשה (בבלי פסחים פ"ז:) שנאמר וישלח אמציה וגו' קשר עליך עמוס וגו' (עמוס ז', י').

(ב) תְּחִלַּת דִּבֶּר־יְיָ בְּהוֹשֵׁעַ {פ} וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־הוֹשֵׁעַ לֵךְ קַח־לְךָ אֵשֶׁת זְנוּנִים וְיַלְדֵי זְנוּנִים כִּי־זָנֹה תִּזְנֶה הָאָרֶץ מֵאַחֲרֵי יְיָ:

תחלת דבר י"י בהושע - רבותינו אמרו (בבא בתרא י"ד:): תחילה לארבעה נביאים שנתנבאו בימים הללו: הושע ישעיה עמוס ומיכה. ישעיה נתנבא שנאמר וינועו אמות הסיפים וגו' (ישעיהו ו', ד') והוא היה יום שנתנגע עוזיה שנכנס להיכל שרעשו העליונים לשורפו ותחתונים לבולעו כעונשן של עדת קרח שהיו בהם בלועין ושרופים בעמוס נאמר שנתים לפני הרעש (עמוס א', א') והושע קדם לכולם ומיכה היה אחרון לכולם שנאמר בו בימי יותם אחז יחזקיה (מיכה א', א') ולא נאמר בו עוזיה. ופשוטו של מקרא תחילת דיבור שנדבר הקב"ה עם הושע אמר לו כן. **קח לך אשת זנונים** - רבותינו אמרו (בבלי פסחים פ"ז.): כמשמעו לפי שאמר על ישראל החליפם באומה אחרת כמו שמפורש בפסחים ריש פרק האשה. **וילדי זנונים** - שתלד לך ילדים שיהיו ספיקי ממזרות. ויונתן תירגם: איתנבי נבואה על יתבי קרתא טעוותא וקח האמור כאן לשון לימוד הוא למד אותן לשוב בתשובה. **כי זנה תזנה** - לשון הווה הוא.

(ג) וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח אֶת־גֹּמֶר בַּת־דִּבְלָיִם וַתַּהַר וַתֵּלֶד־לוֹ בֵּן:

את גומר - רבותינו אמרו (בבלי פסחים פ"ז.): כך שמה על שם זנותה שהכל גומרין בה ודשין בה כדבלה. ויונתן תרגם: גומר שאם ישובו מדרכם גמרה פורענותם ואם לאו יהיו כנובלת מתאנה. **ותהר ותלד** - ואוסיפו למעבד עובדין בישין.

(ד) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלָיו קְרָא שְׁמוֹ יִזְרְעֶאל כִּי־עוֹד מְעַט וּפָקַדְתִּי אֶת־דְּמֵי יִזְרְעֶאל עַל־בֵּית יֵהוּא וְהִשְׁבַּתִּי מַמְלְכוּת בֵּית יִשְׂרָאֵל:

קרא שמו יזרעאל - קרי שומהון מבדריא, התנבא עליהן שיגלו ויהיו זרועין בארצות. **את דמי יזרעאל** - כתרגומו את דמי בית אחאב שהרג יהוא ביזרעאל על שעבדו את הבעל והלכו הוא ובניו אחרי כן ועבדו עבודה זרה לכך אני חושב עליהם דמי בית אחאב כדם נקי. **על בית יהוא** - ירבעם בן יואש מבני יהוא היה וזכריה בנו נהרג (מלכים ב ט"ו, י').

(ה) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וְשָׁבַרְתִּי אֶת־קֶשֶׁת יִשְׂרְאֵל בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל: (ו) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בַּת וַיֹּאמֶר לוֹ קְרָא שְׁמָהּ לֹא רֻחָמָה כִּי לֹא אוֹסִיף עוֹד אֲרַחֵם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי־נָשֹׂא אֶשָּׂא לָהֶם:

לא אוסיף עוד ארחם - לרחם. **כי נשא אשא להם** - אחלק להם מנת כוסם ופעולתם כמו וישא משאת (בראשית מ"ג, ל"ד).

(ז) וְאֶת־בֵּ֣ית יְהוּדָ֗ה אֲרַחֵם֙ וְהוֹשַׁעְתִּ֣ים בַּיי אֱ-לֹהֵיהֶ֔ם וְלֹ֥א אוֹשִׁיעֵ֖ם בְּקֶ֣שֶׁת וּבְחֶ֑רֶב וּבְמִלְחָמָ֔ה בְּסוּסִ֖ים וּבְפָרָשִֽׁים׃

ואת בית יהודה ארחם - לאחר שאשבית את ממלכות ישראל שמשגלו עשרת השבטים היו בית יהודה בכלל הרחמים מחזקיהו עד צדקיהו.

(ח) וַתִּגְמֹ֖ל אֶת־לֹ֣א רֻחָמָ֑ה וַתַּהַר֙ וַתֵּ֣לֶד בֵּֽן׃

ותגמול את לא רוחמה - לפי תרגומו ויכלה אותו הדור בין העמים שגלו שם. **ותהר ותלד בן** - ואוסיפו ועבדו עובדין בישין, ולפי פשוטו כמשמעו.

(ט) וַיֹּ֣אמֶר קְרָ֔א שְׁמ֖וֹ לֹ֣א עַמִּ֑י כִּ֤י אַתֶּם֙ לֹ֣א עַמִּ֔י וְאָנֹכִ֖י לֹא־אֶהְיֶ֥ה לָכֶֽם׃ (פ)

נ"ך יומי - יום שני, א' שבט

הושע ב'

(א) וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לָהֶם לֹא־עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵ-ל־חָי:

והיה מספר - מה ענין פורענות ונחמה סמוכין בדבור אחד, ורבותינו פירשו בפסחים (בבלי פסחים פ"ז:) הרגיש הושע בעצמו שחטא על שאמר החליפם עמד ובקש עליהם רחמים, ובספרי דבי רב פרשת וישב בשטים (במדבר כ"ה, א') שנינו רבי אומר יש פרשיות סמוכות זו לזו ורחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב כי אתם לא עמי (הושע א', ט') והיה מספר בני ישראל כחול הים מה ענין זה אצל זה משל למלך שכעס על אשתו שלח אחר הסופר לבוא ולכתוב לה גט עד שלא בא הסופר נתרצה המלך לאשתו אמר המלך אפשר יצא סופר זה מכאן חלוק כלומר לבו חלוק ותוהה לומר למה שלח אחרי אמר לו בא וכתוב לה שאני כופל לה כתובתה. ולפי פשוטו כך היא סמיכתו כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם (הושע א', ט') אראה עצמי כאילו איני לכם ותגלו לבין האומות ואף שם תרבו ותצמחו ושם תשובו אל לבבכם לשוב אלי כמו שנאמר על ידי משה והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך וגו' (דברים ל', א') ושב י"י אלהיך את שבותך וגו' (דברים ל', ג') אף כאן ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו וגו' (הושע ב', ב').

(ב) וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל:

ראש אחד - דוד מלכם. **כי גדול יום** - קבוץ זריעתם.

(ג) אִמְרוּ לַאֲחֵיכֶם עַמִּי וְלַאֲחוֹתֵיכֶם רֻחָמָה:

אמרו לאחיכם עמי - כתרגומו תובו לאורייתי ועל כנישתכון ארחם.

(ד) רִיבוּ בְאִמְּכֶם רִיבוּ כִּי־הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאָנֹכִי לֹא אִישָׁהּ וְתָסֵר זְנוּנֶיהָ מִפָּנֶיהָ וְנַאֲפוּפֶיהָ מִבֵּין שָׁדֶיהָ:

ריבו באמכם - בכנסייה שלכם של עכשיו שהיא אם לדורות הבאים. **מבין שדיה** - דרך הנואפות שממעכין להם בין דדיהם ויונתן תירגם ופולחן טעותהא מבין קירוהא.

(ה) פֶּן־אַפְשִׁיטֶנָּה עֲרֻמָּה וְהַצַּגְתִּיהָ כְּיוֹם הִוָּלְדָהּ וְשַׂמְתִּיהָ כַמִּדְבָּר וְשַׁתִּתָהָ כְּאֶרֶץ צִיָּה וַהֲמִתִּיהָ בַּצָּמָא:

כיום הולדה - כיום שמצאתיה במצרים כמו שמפורש ומולדתך ביום הולדת אותך לא כרת שרך (יחזקאל ט"ז, ד') ותושלכי על פני השדה בגועל נפשך לא חסה עליך עין (יחזקאל ט"ז, ה'). **כמדבר** - גזירות שגזרתי עליהם במדבר שם יתמו ושם ימותו (במדבר י"ד, ל"ה). **והמתיה** - ואקטלינה.

(ו) וְאֶת־בָּנֶיהָ לֹא אֲרַחֵם כִּי־בְנֵי זְנוּנִים הֵמָּה: (ז) כִּי זָנְתָה אִמָּם הֹבִישָׁה הוֹרָתָם כִּי אָמְרָה אֵלְכָה אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי שַׁמְנִי וְשִׁקּוּיָי:

אמם - כנסיה שלהם. **הובישה הורתם** - בהיתו מלפיהון החכמים המורים להם הוראות בושים מפני עמי הארץ אומרים להם לא תגנובו והם גונבים לא תלוו ברבית והם מלווים. **אחרי מאהבי** - בדרכי האומות.

(ח) לָכֵן הִנְנִי־שָׂךְ אֶת־דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים וְגָדַרְתִּי אֶת־גְּדֵרָהּ וּנְתִיבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא:

הנני שך - לשון סגירה כמו הסר משוכתו (ישעיהו ה', ה') כמשוכת חדק (משלי ט"ו, י"ט). **את דרכך** - דרכים ושבילים שאת הולכת בהם.

(ט) וְרָדְפָה אֶת־מְאַהֲבֶיהָ וְלֹא־תַשִּׂיג אוֹתָם וּבִקְשָׁתַם וְלֹא תִמְצָא וְאָמְרָה אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אָז מֵעָתָּה:

ורדפה - ממשקלות לשון כבד הוא זה כמו ומרדף רקים (משלי י"ב, י"א) פורקצייר בלעז כלומר תחזור אחריהם ולא תשיגם. **את מאהביה** - מצרים ואשור ולא תוכלי לבקש מהם עזרה. **ובקשתם** - ובקשה אותם.

(י) וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי אָנֹכִי נָתַתִּי לָהּ הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל:

לא ידעה - לא שמה אל לבה והראית עצמה כלא יודעת. **וכסף הרביתי לה וזהב** - והם עשאוהו לבעל.

(יא) לָכֵן אָשׁוּב וְלָקַחְתִּי דְגָנִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי לְכַסּוֹת אֶת־עֶרְוָתָהּ:

בעתו - בעת גמר בישול הפירות. **והצלתי** - ממנה. **צמרי ופשתי** - אשר היה לכסות את ערותה, כל הצלה שבמקרא לשון תרומה והפרשה הוא ומוכיח עליו ויצל אלהים את מקנה אביכם (בראשית ל"א, ט') כי כל העושר אשר הציל (בראשית ל"א, ט"ז).

(יב) וְעַתָּה אֲגַלֶּה אֶת־נַבְלֻתָהּ לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאִישׁ לֹא־יַצִּילֶנָּה מִיָּדִי:

ואיש לא יצילנה מידי - אף זכות אבותם תמה.

(יג) וְהִשְׁבַּתִּי כָּל־מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ וְכֹל מוֹעֲדָהּ: (יד) וַהֲשִׁמֹתִי גַּפְנָהּ וּתְאֵנָתָהּ אֲשֶׁר אָמְרָה אֶתְנָה הֵמָּה לִי אֲשֶׁר נָתְנוּ־לִי מְאַהֲבָי וְשַׂמְתִּים לְיַעַר וַאֲכָלָתַם חַיַּת הַשָּׂדֶה:

והשמותי - לשון שממה. **אתנה** - כמו אתנן. **ושמתים ליער** - שהחיות מהלכות שם ואוכלות הפירות.

(טו) וּפָקַדְתִּי עָלֶיהָ אֶת־יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תְּקַטֵּיר לָהֶם וַתַּעַד נִזְמָהּ וְחֶלְיָתָהּ וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאֹתִי שָׁכְחָה נְאֻם־יְיָ:

ופקדתי עליה - שכר פורענות. **ימי הבעלים אשר תקטיר** - תמיד להם ולשון הווה הוא. **ותעד נזמה וחליתה** - לשון עדי כזונה המתקשטת לקראת נואפים. **וחליתה** - בלשון ערבי הוא קישוט.

(טז) {ס} לָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל־לִבָּהּ:

לכן הנה אנכי מפתיה - משדלה להמשך אחרי לוזאנייר בלעז ומהו הפיתוי והולכתיה המדבר בגולה שהוא לה כמדבר וציה ושם תשיב אל לבה כי טוב לה כשעשתה רצוני מכשמרדה בי.

(יז) וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כְּרָמֶיהָ מִשָּׁם וְאֶת־עֵמֶק עָכוֹר לְפֶתַח תִּקְוָה וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ וּכְיוֹם עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ־מִצְרָיִם:

את כרמיה - ת"י לשון פרנסים ומנהיגים וכן לא יפנה דרך כרמים (איוב כ"ד, י"ח) וכן כרמי שלי לא נטרתי (שיר השירים א', ו'). [דבר אחר: והולכתיה המדבר (הושע ב', ט"ז) למדבר סיחון ועוג ובסגנון זה נתנבא שנאמר והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטתי אתכם שם, כאשר נשפטתי את אבותיכם, והבאתי אתכם במסורת הברית, וברותי מכם המורדים וגו' (יחזקאל כ', ל"ה-ל"ח) והכשרים אקיים, וזהו את כרמיה.] **ואת עמק עכור** - עומק הצרות שהן עכורים שם אתן לה לפתח תקוה שמתוך אותן צרות תתן לב לשוב אלי. **וענתה שמה** - לשון דירה כמו מעון אריות (נחום ב', י"ב). **כימי נעוריה** - שישבה במצרים ימים רבים. **וכיום עלותה וגו'** - שצעקה אלי ממצרים מתוך שיעבוד וגאלתיה כן גם עתה.

(יח) וְהָיָה בַּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְי תִּקְרְאִי אִישִׁי וְלֹא־תִקְרְאִי־לִי עוֹד בַּעְלִי:

תקראי אישי וגו' - תעבדוני מאהבה ולא מיראה אישי לשון אישות וחיבת נעורים. **בעלי** - לשון אדנות ומורא ורבותינו פירשו ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה.

(יט) וַהֲסִרֹתִי אֶת־שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא־יִזָּכְרוּ עוֹד בִּשְׁמָם:

ולא יזכרו עוד - ישראל בשמם של בעלים או לא יזכרו הבעלים בשמם של ישראל לומר שהם אלהות להם או לא יזכר שם הבעלים עוד כד"א והאלילים כליל יחלוף (ישעיהו ב', י"ח).

(כ) וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית בַּיּוֹם הַהוּא עִם־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְעִם־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרֶמֶשׂ הָאֲדָמָה וְקֶשֶׁת וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֶשְׁבֹּר מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁכַּבְתִּים לָבֶטַח:

עם חית השדה - שאשבית מזיקין מן העולם וכה"א לא ירעו ולא ישחיתו וגו' (ישעיהו י"א, ט').

(כא) וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים:

בצדק ובמשפט - שתתנהגו בהן. **ובחסד וברחמים** - שיבא לך מאתי על ידיהם באברהם אבינו כתיב כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' (בראשית י"ח, י"ט) לעשות צדקה ומשפט (בראשית י"ח, י"ט) וכנגדן נתן לבניו חסד ורחמים מאת הקב"ה שנאמר ונתן לך רחמים (דברים י"ג, י"ח) ושמר י"י אלהיך לך את הברית ואת החסד (דברים ז', י"ב) פסקו מן הצדקה והמשפט כמו שנאמר ההופכים ללענה משפט וצדקה לארץ הניחו (עמוס ה', ז') אף הקב"ה אסף מהם החסד והרחמים שנ' כי אספתי את שלומי מאת העם הזה את החסד ואת הרחמים (ירמיהו ט"ז, ה') וכשיחזרו לעשות צדקה ומשפט שנאמר ציון במשפט תפדה וגו' (ישעיהו א', כ"ז) הקב"ה מוסיף עליהם רחמים וחסד ועושה אותן עטרה לארבעתן ומושיבן בראשן.

(כב) וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת־יְי:

וארשתיך לי באמונה - בשכר האמונה שהאמנת בגולה להבטחות שעל ידי נביאי.

(כג) {פ} וְהָיָה| בַּיּוֹם הַהוּא אֶעֱנֶה נְאֻם־יְי אֶעֱנֶה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְהֵם יַעֲנוּ אֶת־הָאָרֶץ:

אענה את השמים - לצוק אל השחקים מפלג הטוב התלוים במאמר והם יענו לצוק מים על הארץ.

(כד) וְהָאָרֶץ תַּעֲנֶה אֶת־הַדָּגָן וְאֶת־הַתִּירוֹשׁ וְאֶת־הַיִּצְהָר וְהֵם יַעֲנוּ אֶת־יִזְרְעֶאל:

את יזרעאל - את בני הגולה שנזרעו ונקבצו.

(כה) וּזְרַעְתִּיהָ לִּי֙ בָּאָ֔רֶץ וְרִחַמְתִּי֙ אֶת־לֹ֣א רֻחָמָ֔ה וְאָמַרְתִּי֙ לְלֹא־עַמִּ֣י עַמִּי־אַ֔תָּה וְה֖וּא יֹאמַ֥ר אֱ-לֹהָֽי: (פ)

וזרעתיה לי - כזורע סאה להכניס כמה כורין כן יתוספו עליהן בארץ ישראל כמה גרים.

נ"ך יומי - יום שלישי ב' שבט

הושע ג'

(א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי עֲוֹד לֵךְ אֱהַב־אִשָּׁה אֲהֻבַת רֵעַ וּמְנָאָפֶת כְּאַהֲבַת יְיָ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵם פֹּנִים אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְאֹהֲבֵי אֲשִׁישֵׁי עֲנָבִים:

אהובת רע - חביבה על בעלה ואהובה לו והיא מנאפת תחתיו כאהבת הקב"ה את ישראל והם זונים תחתיו אל אלהים אחרים. **אשישי ענבים** - פי' מנחם גביעי יין אוהבי' להשתכר ביינם אינם עוסקים בתורה וכן מצינו שמוכיחם במקום אחר על כך השותים במזרקי יין (עמוס ו', ו').

(ב) וָאֶכְרֶהָ לִּי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כֶּסֶף וְחֹמֶר שְׂעֹרִים וְלֶתֶךְ שְׂעֹרִים:

(ב-ג) ואכרה לי - לשון סחורה ברגנייא בלעז כמו אשר כריתי לי (בראשית נ', ה') ובכרכי הים קורין למכירה כירה. **בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים** - ת"י ופרקתינון במימרי ביום חמשה עשר לירח ניסן ויהב ית כסף תקליא כיפור לנפשיהון ואמרית דיהון מקרבין קדמי עומר ארמותא מעללת שעורין כלומר לא הוגעתים בדברים קשים, בחמשה עשר כסף בגמטריא ניסן ובפסיקתא הוא נדרש בט"ו כסף בט"ו בניסן וחומר ולתך הרי ארבעים וחמשה שהחומר ל' סאה והלתך חצי חומר. **ואומר אליה ימים רבים תשבי לי** - ימים שנים רבים שלשה הרי חמשה אלו נ' יום שבין פסח לעצרת בו ביום נתתי להם התורה ובה הזהרתיה. **לא תזני ולא תהיי לאיש** - לא יהיה לך אלהים אחרים (שמות כ', ב'). **וגם אני אליך** - אנכי י"י אלהיך (שמות כ', ב'). ואשר עשה שני חשבונות מחמשים יום אחד לסוף חומר ואחד לסוף לתך כנגד המן שירד להם לסוף ל' יום בט"ו באייר ומשם לחמשה עשר יום מנין סאין של לתך ביום הזה באו מדבר סיני (שמות י"ט, א') בר"ח סיון. ובשם רב היי גאון מצאתי דבר הגון: **ואכרה לי וגו'** - קצבתי דמי כופר פדיונה לנגדי בדמים קלי' האומר ערך נפשי עלי אם מבן ששים ומעלה והיה ערכך חמשה עשר שקל (ויקרא כ"ז, ז'). וחומר שעורין - ערך זכר מבן עשרים שנה ומעלה ועד בן ס' חמשים שקל (ויקרא כ"ז, ג') והם דמי פדיון חומר שעורין שגם הוא חמשים שקל כסף. ולתך שעורין - דמי פדיון קרקע, לתך שעורין למקדש - עשרים וחמשה שקלים הוא ערך הקצוב מבן חדש עד חמש שנים חמש שקלים, ומבן חמש שנים עד בן עשרים שנה והיה ערכך עשרים שקלים (ויקרא כ"ז, ה'), הרי עשרים וחמשה. אחר כל החיבה הזאת אמרתי לה ימים רבים תשבי לי לא תזני לאלהים אחרים, כי אם תזני, ימים רבים ישבו בניך אין מלך ואין שר ואין זבח (הושע ג', ד') במקדש ביהודה, ואין מצבת הבעל בשומרון למלכי ישראל, ואין אפוד של אורים ותומים המגיד להם נעלמות, ואין תרפים הם דמות הנעשים בכוון שעה אחת העשויה לכך ומדברים מאיליהן ומגידים נעלמות. וכן ת"י: ולית אפודא ומחוי.

(ג) וָאֹמַר אֵלֶיהָ יָמִים רַבִּים תֵּשְׁבִי לִּי לֹא תִזְנִי וְלֹא תִהְיִי לְאִישׁ וְגַם־אֲנִי אֵלָיִךְ:

[ביאור לפסוק זה כלול בביאור פסוק ב]

(ד) כִּי | יָמִים רַבִּים יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שָׂר וְאֵין זֶבַח וְאֵין מַצֵּבָה וְאֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים: (ה) אַחַר יָשֻׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ אֶת־יְיָ אֱ-לֹהֵיהֶם וְאֶת דָּוִיד מַלְכָּם וּפָחֲדוּ אֶל־יְיָ וְאֶל־טוּבוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: (פ)

אחר - ימי הגולה. **ישובו בני ישראל ובקשו את י"י וגו'** - תנא משום ר"ש בן יוחאי בג' דברים מאסו בני ישראל בימי רחבעם במלכות שמים ובמלכות בית דוד ובבית המקד' הה"ד: אין לנו חלק בדוד כמשמעו לאהליך ישראל (מלכים א י"ב, ט"ז) אל תקרי לאהליך אלא לאלהיך ראה ביתך דוד (מלכים א י"ב, ט"ז) זה ב"ה אמר רבי שמעון בן מנסיא אין מראין סימן טוב לישראל עד שיחזרו ויבקשו שלשתן אחר ישובו בני ישראל ובקשו את י"י זו מלכות שמים ואת דוד מלכם כמשמעו ופחדו אל י"י ואל טובו זה בית המקדש כד"א ההר הטוב הזה (דברים ג', כ"ה).

נ"ך יומי - יום רביעי ג' שבט

הושע ד'

(א) שִׁמְעוּ דְבַר־יְיָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי רִיב לַיְיָ עִם־יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּי אֵין־אֱמֶת וְאֵין־חֶסֶד וְאֵין־דַּעַת אֱ-לֹהִים בָּאָרֶץ: (ב) אָלֹה וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ וְגָנֹב וְנָאֹף פָּרָצוּ וְדָמִים בְּדָמִים נָגָעוּ:

אלה וכחש - נשבעין בשקר. **פרצו** - ת"י ומולידין בנין מנשי חבריהון. **ודמים בדמים נגעו** - חובין על חובין מוסיפין ולפי משמעו פרצו הגדר והרבו שפיכות דמים עד נגע דם הרוג זה בדם חבירו.

(ג) עַל־כֵּן| תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְאֻמְלַל כָּל־יוֹשֵׁב בָּהּ בְּחַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְעוֹף הַשָּׁמָיִם וְגַם־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵפוּ:

תאבל - תחרב ויגדל האבל בה. **יאספו** - יזערון מן קדם חוביהון לשון כליון כמו אסוף אסיפם (ירמיהו ח', י"ג).

(ד) אַךְ אִישׁ אַל־יָרֵב וְאַל־יוֹכַח אִישׁ וְעַמְּךָ כְּמְרִיבֵי כֹהֵן:

אך איש אל ירב - אתם מתרין בנביאי אמת שלא יריבון אתכם ולא יוכיחו אתכם כמו שנאמר שאמר לו אמציה כהן בית אל לא תנבא על בית ישראל ולא תטיף על בית ישחק (עמוס ז', ט"ז) והוא בימי ירבעם בן יואש שנתנבא הושע בימיו. **ועמך כמריבי כהן** - נצן עם מלפיהון שהכהנים היו בני הוראה כמו שנאמר יורו משפטיך ליעקב (דברים ל"ג, י').

(ה) וְכָשַׁלְתָּ הַיּוֹם וְכָשַׁל גַּם־נָבִיא עִמָּךְ לָיְלָה וְדָמִיתִי אִמֶּךָ:

וכשלת היום וגו' - ותתקלון ביממא ויתקלון נביאי שקרא דעמכון כדבליליא ואבהית כנשתכון ואבייש כניסיה שלכם. **נביא עמך** - נביאים שעמך. **ודמיתי** - כמו נדמו עמי (הושע ד', ו') כאדם היושב ותוהא ואין מענה בפיו.

(ו) נִדְמוּ עַמַּי מִבְּלִי הַדָּעַת כִּי־אַתָּה הַדַּעַת מָאַסְתָּ [וְאֶמְאָסְךָ] (ואמאסאך) מִכַּהֵן לִי וַתִּשְׁכַּח תּוֹרַת אֱ-לֹהֶיךָ אֶשְׁכַּח בָּנֶיךָ גַּם־אָנִי:

אשכח בניך - שאותן שעמדו על הר סיני נתנו בניהם ערבים תחת אבותיהם לשמור את התורה.

(ז) כְּרֻבָּם כֵּן חָטְאוּ־לִי כְּבוֹדָם בְּקָלוֹן אָמִיר:

כרובם כן חטאו - כשרבו וגדלו כן הוסיפו לחטוא כן חטאו לשון עברי' כן בכמה מקומות כאשר יענו אותו כן ירבה (שמות א', י"ב) קראו להם כן הלכו מפניהם (הושע י"א, ב') כל כמה שהנביאים קוראין להם להוכיחן כן הם היו בורחין מפניהם כרובם כן חטאו לפיכך כבודם בקלון אמיר.

(ח) חַטַּאת עַמִּי יֹאכֵלוּ וְאֶל־עֲוֹנָם יִשְׂאוּ נַפְשָׁוֹ:

חטאת עמי - כל חטאת שבספר תרי עשר פתחין לפי שכולן דבוקין חוץ מאחת ראשית חטאת היא לבת ציון (מיכה א', י"ג) חטאותיהם של עמי יאכלו אותם נביאי השקר שאמר להם למעלה וכשל גם נביא עמך (הושע ד', ה') נעשו להם כהני במות ואוכלין מה שהיו כהנים ראויין לאכול.

ואל עוונם - של ישראל ישא הנביא נפשו והנביא עצמו מצפה שיביאו לו ממון וקרבנות לכפרה.

(ט) וְהָיָה כָעָם כַּכֹּהֵן וּפָקַדְתִּי עָלָיו דְּרָכָיו וּמַעַלָלָיו אָשִׁיב לוֹ׃

והיה כעם ככהן - אני אשוה את העם לבזיון כהני שחללו אות' מכהן להם ולכן אף אני אחלל את העם באומות כן ת"י.

(י) וְאָכְלוּ וְלֹא יִשְׂבָּעוּ הִזְנוּ וְלֹא יִפְרֹצוּ כִּי־אֶת־יְיָ עָזְבוּ לִשְׁמֹר׃

ולא יפרוצו - לא יגדלו בנים.

(יא) זְנוּת וְיַיִן וְתִירוֹשׁ יִקַּח־לֵב׃

זנות ויין ותירוש - שהם עסוקין בם לקחו את לבם מאחרי.

(יב) עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ כִּי רוּחַ זְנוּנִים הִתְעָה וַיִּזְנוּ מִתַּחַת אֱ-לֹהֵיהֶם׃

בעצו ישאל - בדמות שעשה מן העץ. **יגיד לו** - אל דבריו הוא שומע שאומרים לו נביאי הבעל בשם עבודה זרה.

(יג) עַל־רָאשֵׁי הֶהָרִים יְזַבֵּחוּ וְעַל־הַגְּבָעוֹת יְקַטֵּרוּ תַּחַת אַלָּון וְלִבְנֶה וְאֵלָה כִּי טוֹב צִלָּהּ עַל־כֵּן תִּזְנֶינָה בְּנוֹתֵיכֶם וְכַלּוֹתֵיכֶם תְּנָאַפְנָה׃

אלון - קייאניא בלעז, שגדל בו פרי שקורין גלנץ בלעז. **לבנה** - עץ שקליפתו לבנה. **אלה** - אולמא בלעז שענפיו מרובין ונוטעין אותו לצל. **על כן תזנינה בנותיכם** - על שאתם מתחברין לעבודה זרה כמשפטי הגוי' הקדמוני' והם מתחברים עמכם ואתם הייתם מתחתנים בם ובנותיכ' הנולדות לכם מבנותיהם נוהגות כמנהג אמן ומזנות, כן ת"י.

(יד) לֹא־אֶפְקֹד עַל־בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל־כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה כִּי־הֵם עִם־הַזֹּנוֹת יִפָּרֵדוּ וְעִם־הַקְּדֵשׁוֹת יְזַבֵּחוּ וְעָם לֹא־יָבִין יִלָּבֵט׃

לא אפקוד על בנותיכם - עוד לבדקן במים המרים כשתזנינה למה כי בעליהם עם זונות יפרדו וכאשר אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו. **יפרדו** - ת"י מסתייען לשון סיעה כלומר מתחברין אתם לשתות יין ומנחם חברו אצל עבשו פרודות (יואל א', י"ז) שהם חביות יין. **ועם לא יבין ילבט** - אחרי שאינכם נותנין לב להבין לפיכך תתלבטו ללקות פורענות ליבוט לשון טורח הדרך וליאות משא דילשיר בלעז.

(טו) אִם־זֹנֶה אַתָּה יִשְׂרָאֵל אַל־יֶאְשַׁם יְהוּדָה וְאַל־תָּבֹאוּ הַגִּלְגָּל וְאַל־תַּעֲלוּ בֵּית אָוֶן וְאַל־תִּשָּׁבְעוּ חַי־יְיָ׃

אם זונה אתה ישראל - לא ילמדו בני יהודה דרכם. לשון אחר: אם זונה אתה ישראל אל יאשם יהודה אם זונה ישראל אין בני יהודה חייבין בכך ואיני מחייבם כמו שאמור למעלה ואת בית יהודה ארחם (הושע א', ז'). **ואל תבואו** - בני יהודה הגלגל ובלבד שלא יבואו בני יהודה הגלגל ששם י' השבטים עובדים עבודה זרה שנאמר: כל רעתם בגלגל (הושע ט', ט"ו) בגלגל הרבו לפשוע (עמוס ד', ד'). **ואל תעלו בית און** - הוא בית אל שהעמיד שם ירבעם את העגלים. **ואל תשבעו** - עמהם חי י"י כי אם חי י"י יאמרו אכן לשקר ישבעו (ירמיהו ה', ב') כשהיו נשבעים בשקר היו מזכירים שם שמים וכשהיו נשבעין באמת נשבעים בשם הבעלים.

(טז) כִּי כְּפָרָה סֹרֵרָה סָרַר יִשְׂרָאֵל עַתָּה יִרְעֵם יְיָ כְּכֶבֶשׂ בַּמֶּרְחָב׃

כי כפרה סוררה - כתורא דאתפטים ובעיט כן סרר ישראל מרוב אכילה ושתייה. **עתה ירעם** - מרעית מצומצמת ככבש הרועה במרחב ולא כשור פטם שאובסין אותו בשעורין וכרשינין.

(יז) חֲבֻ֥ר עֲצַבִּ֖ים אֶפְרָ֑יִם הַנַּ֖ח־לֽוֹ׃

חבור עצבים אפרים - נצמד לעבודה זרה ואי אפשר לו לפרוש לפיכך הנח לו אתה הנביא ולא תנבא להוכיחו כי לא יועיל.

(יח) סָ֣ר סָבְאָ֔ם הַזְנֵ֥ה הִזְנּ֖וּ אָהֲבֵ֣ו הֵב֑וּ קָלְוֹן֙ מָגִנֶּ֣יהָ׃

סר סבאם - נעשה משתיהם זר מעלי סר לשון זר כמו סורי הגפן נכריה (ירמיהו ב', כ"א), כלומר סר ממקומו ונהפך לאחר. **סבאם** - משתה יינם שהיה עם הזונות. **אהבו הבו קלון** - הזמינו להם קלון הבו לשון הזמנה כמו הבה נרדה (בראשית י"א, ז') הבה נבנה (בראשית י"א, ד') הבה נתחכמה (שמות א', י'). **מגניה** - שריה ומלכיה.

(יט) צָרַ֥ר רוּחַ֙ אוֹתָ֣הּ בִּכְנָפֶ֔יהָ וְיֵבֹ֖שׁוּ מִזִּבְחוֹתָֽם׃ (פ)

צרר רוח אותה בכנפיה - נדבק הרוח בכנפיה כעוף הזה שאין הרוח מניחתו לשכון עד שמוליכו למרחוק כן יבואו האויבים עליהם ויגלום בגולה ואז יבשו מזבחותם מזבחי תועבות' שאין פונים אליהם כאשר יאמר חטא חטאה כן יאמר זבח זבחה מן המקומות שהיו זובחים שם וכן ת"י מאיגורי תועבתהון מדרש תנחומא מצאתי לשון אגדות כאד' המאיים על איש המקניטו חייך שאני צורר לך בכנפיך כך המקרא הזה מאיים על ישראל קנאתי קשורה וחמתי להנקם באחרית ויבושו ממעשיהם.

נ"ך יומי – יום חמישי ד' שבט

הושע ה'

(א) שִׁמְעוּ־זֹאת הַכֹּהֲנִים וְהַקְשִׁיבוּ| בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית הַמֶּלֶךְ הַאֲזִינוּ כִּי לָכֶם הַמִּשְׁפָּט כִּי־פַח הֱיִיתֶם לְמִצְפָּה וְרֶשֶׁת פְּרוּשָׂה עַל־תָּבוֹר:

כי לכם המשפט - משפט היסורין עליכם בית המלך ישר' כי אתם הייתם פח על המצפה ורשת על תבור על שני הרים הללו הושיבו פרדסיאות לשמור שלא יעלו ישראל לרגל לבית המקדש.

(ב) וְשַׁחֲטָה שַׁטִּים הֶעְמֵיקוּ וַאֲנִי מוּסָר לְכֻלָּם:

ושחטה שטים העמיקו - משך שטיות' העמיקו אני אמרתי כל שאינו עולה לרגל עובר בעשה והם גזרו כל העולה לרגל יהרג הרי שהעמיקו יותר ממני ושחטה לשון זהב שחוט (מלכים א י', ט"ז-י"ז) - נמשך ונטוה. יונתן תרגם: לשון שחיטת זבחים לעבודה זרה. **ואני מוסר לכולם** - ואף אני אייסרם ביסורין אכין מוסר לכולן.

(ג) אֲנִי יָדַעְתִּי אֶפְרַיִם וְיִשְׂרָאֵל לֹא־נִכְחַד מִמֶּנִּי כִּי עַתָּה הִזְנֵית אֶפְרַיִם נִטְמָא יִשְׂרָאֵל:

כי עתה הזנית אפרים - עד הושע בן אלה היו תולין הקלקלה במלכיהון שהיו מעכבין אותן מלעלות לרגל עמד זה ובטל פרדיסאות ולא עלו לפיכך גלו כי עתה הזנית אפרים ואין להם לתלות במלך כן למדתי בסדר עולם (סדר עולם רבה כ"ב).

(ד) לֹא יִתְּנוּ מַעַלְלֵיהֶם לָשׁוּב אֶל־אֱלֹהֵיהֶם כִּי רוּחַ זְנוּנִים בְּקִרְבָּם וְאֶת־יְיָ לֹא יָדָעוּ:

לא יתנו מעלליהם - לא יעזבו דרכם הרעה כמו נתן ריחו (שיר השירים א', י"ב), ולא נתנו להרע עמדי (בראשית ל"א, ז') ולא נתן סיחון (במדבר כ"א, כ"ג).

(ה) וְעָנָה גְאוֹן־יִשְׂרָאֵל בְּפָנָיו וְיִשְׂרָאֵל וְאֶפְרַיִם יִכָּשְׁלוּ בַּעֲוֹנָם כָּשַׁל גַּם־יְהוּדָה עִמָּם:

וענה גאון ישראל - וימאך יקר דישראל כמו לענות מפני (שמות י', ג') לשון עוני והכנעה. **בפניו** - ואינון חזן ודונש בן לברט פירשו לשון עדות בבא להם פורענות' יעיד בהם ובפניהם גאוה וגובה שהיו מתגאין ועוברין על רצוני.

(ו) בְּצֹאנָם וּבִבְקָרָם יֵלְכוּ לְבַקֵּשׁ אֶת־יְיָ וְלֹא יִמְצָאוּ חָלַץ מֵהֶם:

בצאנם ובבקרם - בקרבנותיהם. **חלץ** - נשמט כמו וקח לך את (שמואל ב ב', כ"א) חליצתם בגדים שתשמיט מעליהם.

(ז) בַּיְיָ בָּגָדוּ כִּי־בָנִים זָרִים יָלָדוּ עַתָּה יֹאכְלֵם חֹדֶשׁ אֶת־חֶלְקֵיהֶם:

בנים זרים ילדו - שנתחתנו בגוים. **יאכלם חדש** - חדש אב.

(ח) {ס} תִּקְעוּ שׁוֹפָר֙ בַּגִּבְעָ֔ה חֲצֹצְרָ֖ה בָּרָמָ֑ה הָרִ֙יעוּ֙ בֵּ֣ית אָ֔וֶן אַחֲרֶ֖יךָ בִּנְיָמִֽין׃

תקעו שופר - שיזהרו להשמר מן חרב הגייסות שיבאו עליהם. **הריעו בית און** - אחריך הגייס הולך אתה בנימין זאת הריעו בבית און. ויונתן תרגם: תקעו שופר בשורת חרב באה בעון שהמליכו עליהם את שאול שהיה בגבעה ולא שמעו לקול שמואל שהיה מן הרמה ומלכיהם גרמו להם לסור מאחרי כגון ירבעם וחביריו הריעו עליהם און ושבר גדול. **אחריך בנימין** - על שאחרתם וחזרתם אחור מלעלות לרגל לבה"מ שהוא בחלקו של בנימין. **אחריך בנימין** - על איחורך את בנימין.

(ט) אֶפְרַ֖יִם לְשַׁמָּ֣ה תִֽהְיֶ֑ה בְּי֤וֹם תּוֹכֵחָה֙ בְּשִׁבְטֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל הוֹדַ֖עְתִּי נֶאֱמָנָֽה׃

לשמה תהיה ביום תוכחה - וכשאבא להתווכח עמהם ישומו ויהיו תוהים ואין מענה בפיהם למה כי בשבטי ישראל הודעתי תורה נאמנה והם עברו עליה. **אפרים לשמה וגו'** - בשבטי ישראל הודעתי נאמנה ר' אבוהו בשם ר' אחא ב"ר חנינא אמר (איכה רבה הקדמה ו'): ביום שיתווכח עמהם הקב"ה בדין לא יהיה להם פתחון פה שהרי בשבטים הודעתי שהדין דין אמת אתה מוצא כשגלו עשרת השבטים לא גלו יהודה ובנימין והיו עשרת השבטים אומרים מפני שהם בני פלטין שלו לא הגלה אותן משוא פנים יש בדבר חס ושלום אין משוא פנים אלא עדיין לא נתמלאה סאתם כיון שחטאו גלו אז שמעו עשרת השבטים מאין מענה בפיהם ואמרו הא אלהא הא תקיף הא קשוט דאפילו לבני ביתיה לא נסיב אפין לקיים מה שנאמר: בשבטי ישראל הודעתי נאמנה.

(י) הָי֥וּ שָׂרֵ֛י יְהוּדָ֖ה כְּמַסִּיגֵ֣י גְּבֻ֑ול עֲלֵיהֶ֞ם אֶשְׁפֹּ֤ךְ כַּמַּ֙יִם֙ עֶבְרָתִֽי׃

כמסיגי גבול - כאד' המדביק גבול חבירו כך הם מהרו לאחוז בדרכי ישראל חבריהם המלכים לפיכך עליהם אשפוך וגו' וכמשמעו היו גוזלים שדות אך קשה בעיני כי היה לו לכתוב מסיגי גבול ולא כמסיגי.

(יא) עָשׁ֥וּק אֶפְרַ֖יִם רְצ֣וּץ מִשְׁפָּ֑ט כִּ֥י הוֹאִ֖יל הָלַ֥ךְ אַחֲרֵי־צָֽו׃

עשוק אפרים - ביד האומות. **רצוץ משפט** - מיוסר ביסורים ולמה לו כל זאת כי הואיל ורצה והלך אחרי צוואות חדשות של נביאי הבעל.

(יב) וַאֲנִ֥י כָּעָ֛שׁ לְאֶפְרַ֖יִם וְכָרָקָ֑ב לְבֵ֖ית יְהוּדָֽה׃

וכרקב - תולעת האוכל העץ ושוחקו.

(יג) וַיַּ֤רְא אֶפְרַ֙יִם֙ אֶת־חָלְיֹ֔ו וִיהוּדָ֖ה אֶת־מְזֹרֹ֑ו וַיֵּ֤לֶךְ אֶפְרַ֙יִם֙ אֶל־אַשּׁ֔וּר וַיִּשְׁלַ֖ח אֶל־מֶ֣לֶךְ יָרֵ֑ב וְה֣וּא לֹֽא יוּכַ֤ל לִרְפֹּא֙ לָכֶ֔ם וְלֹא־יִגְהֶ֥ה מִכֶּ֖ם מָזֹֽור׃

מזורו - לשון חולי. **וילך אפרים אל אשור** - זה הושע בן אלה שהיה לו לעבד וישב וימרוד (מלכים ב י"ז, ג'-ד'). **וישלח** - יהודה. **אל מלך ירב** - זה אחז שנתן שוחד לתגלת פלאסר לעוזרו על רצין מלך ארם ופקח בן רמליה (מלכים ב ט"ז, ז'-ח'). **והוא לא יוכל לרפוא לכם** - מהרבה גדודים מפלשתים וערביים שבאו על אחז (דברי הימים ב כ"ח, י"ז-י"ח), כמו שמפורש בדברי הימים: כי חלק אחז את בית י"י ויתן למלך אשור ולא לעזרה לו (דברי הימים ב כ"ח, כ"א). **ולא יגהה מכם מזור** - לא יסור מכם מכאוב. ואומר אני שהוא מן התיבות ההפוכות לשון כאשר

הוגה מן המסלה (שמואל ב כ', י"ג), הורו והוגו מלב (ישעיהו נ"ט, י"ג), הגו סיגים מכסף (משלי כ"ה, ד').

(יד) כִּי אָנֹכִי כַּשַּׂחַל׀ לְאֶפְרַיִם וְכַכְּפִיר לְבֵית יְהוּדָה אֲנִי אֲנִי אֶטְרֹף וְאֵלֵךְ אֶשָּׂא וְאֵין מַצִּיל:

אשא ואין מציל - אשא את הטרף.

(טו) אֵלֵךְ אָשׁוּבָה אֶל־מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר־יֶאְשְׁמוּ וּבִקְשׁוּ פָנָי בַּצַּר לָהֶם יְשַׁחֲרֻנְנִי:

אלך - אסתלק מהם ואשובה אל השמים. **עד אשר יאשמו** - יחזיקו עצמם כאשמים להודות על אשמתם. **ישחרוננני** - יבקשוננני.

נ"ך יומי – יום שישי ה' שבט

הושע ו'

(א) לְכוּ וְנָשׁוּבָה אֶל־יְיָ כִּי הוּא טָרָף וְיִרְפָּאֵנוּ יַךְ וְיַחְבְּשֵׁנוּ:

לכו ונשובה - יאמרו לכו ונשובה וגו'. **יך ויחבשנו** - יך לשון הווה הוא, הוא מכה אותנו והוא יחבשנו.

(ב) יְחַיֵּנוּ מִיֹּמָיִם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִמֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו:

יחיינו מיומים - יחזקנו משתי פורענות שעברו עלינו משתי מקדשות שחרבו. **ביום השלישי** - בבנין בית השלישי יקימנו. **מיומים** - משתי עתים שעברו עלינו. **ביום השלישי** - בעת השלישי.

(ג) וְנֵדְעָה נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת־יְיָ כְּשַׁחַר נָכוֹן מֹצָאוֹ וְיָבוֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ כְּמַלְקוֹשׁ יוֹרֶה אָרֶץ:

לדעת את י"י - באמת ובתמים נכונים כשחר זה אשר נכון מוצאו. **ויבא כגשם לנו** - כגשם הבא להיות חיים לעולם שאז יבא להורות חיים שיבאו לנו. **יורה ארץ** - ירוה ארץ.

(ד) מָה אֶעֱשֶׂה־לְּךָ אֶפְרַיִם מָה אֶעֱשֶׂה־לְּךָ יְהוּדָה וְחַסְדְּכֶם כַּעֲנַן־בֹּקֶר וְכַטַּל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ:

מה אעשה לך - מפני מדת הדין איך אוציא משפטיך לאור. **וחסדכם כענן בוקר** - כל טובתכם וצדקתכם אינה כלום.

(ה) עַל־כֵּן חָצַבְתִּי בַּנְּבִיאִים הֲרַגְתִּים בְּאִמְרֵי־פִי וּמִשְׁפָּטֶיךָ אוֹר יֵצֵא:

על כן חצבתי בנביאים - על אשר חצבתי עליהם דברי על ידי הנביאים והם לא נזהרו בהם לפיכך הרגתים באמרי פי בשביל אמרי פי, כך תירגם יונתן. על כן כמו על אשר, וכן כי על כן ראיתי פניך (בראשית ל"ג, י'), כי על כן לא נתתיה לשלה בני (בראשית ל"ח, כ"ו). **ומשפטיך אור יצא** - בתמיה. ואיך אוכל לשאת לכם פנים מפני מדת הדין ומוסב על מה אעשה לך.

(ו) כִּי חֶסֶד חָפַצְתִּי וְלֹא־זֶבַח וְדַעַת אֱ-לֹהִים מֵעֹלוֹת:

ודעת אלהים - חפצתי מעולות.

(ז) וְהֵמָּה כְּאָדָם עָבְרוּ בְרִית שָׁם בָּגְדוּ בִי:

כאדם - כאדם הראשון. **שם בגדו בו** - בארץ טובה שהושבתים בה שם בגדו בי כאדם שהכנסתיו לגן עדן ועבר על מצותי.

(ח) גִּלְעָד קִרְיַת פֹּעֲלֵי אָוֶן עֲקֻבָּה מִדָּם:

עקובה מדם - מליאה אורבי רציחה כמו ואת עקבו (יהושע ח', י"ג) ויעקבני (בראשית כ"ז, ל"ו).

(ט) וּכְחַכֵּי אִישׁ גְּדוּדִים חֶבֶר כֹּהֲנִים דֶּרֶךְ יִרְצְחוּ־שֶׁכְמָה כִּי זִמָּה עָשׂוּ:

וכחכי איש גדודים - וכאסיפת איש ציד דגים האוספם בחכה יחד כן חכי גדודיהם חבורות כהניהם המתחברי' ללכת בדרך ירצחו שם כולם שכם אחד. **כי זמה עשו** - כי עצה היא אשר נתיעצו לפני אסיפת' לאיד' מקום ילכו לרצח ולשלול שלל. **וכחכי** - אימדור"ש בלעז. ואף בלשון משנה חכי לשון חיבור הוא, ולא יטיל בו יותר משלשה חכין (בבלי ב"ק קי"ט) הם תפירות, שהסורק מחבר בהן שני ראשין מן הבגד יחד כשחובטו במקלות. ולשון זה משלי והגון בעיני, וכן פירושו: וכשיש בהם חבור אדם הנאספים יחד חבר כהנים הוא לרצח. והראשון מדברי ר' מאיר שליח ציבור זצ"ל. **שכמה** - לשון כת אחת.

(י) בְּבֵית יִשְׂרָאֵל רָאִיתִי [שַׁעֲרוּרִיָּה] (שעירייה) שָׁם זְנוּת לְאֶפְרַיִם נִטְמָא יִשְׂרָאֵל:

שערוריה - י"ת לשון שינוי ששינו את דרכם, וכן שמה ושערורה (ירמיהו ה', ל').

(יא) גַּם־יְהוּדָה שָׁת קָצִיר לָךְ בְּשׁוּבִי שְׁבוּת עַמִּי: (פ)

גם יהודה - אף הוא הואיל וקלקל. **שת** - המשית זמן פורענות לה. **קציר** - עת סילוקה וגלותה כמו עוד מעט ובאה עת הקציר לה (ירמיהו נ"א, ל"ג) בפורענות בבל בספר ירמיה. **בשובי שבות עמי** - בהוכיח אותם לשובב משובותם. **שבות עמי** - לשון משובה נערו' ויולדות, אינווייזורא בלעז, וכן בנים שובבים (ירמיהו ג', כ"ב), הבת השובבה (ירמיהו ל"א, כ"א).

נ"ך יומי – שבת קודש ו' שבט || פרשת בא

הושע ז'

(א) כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן כִּי פָעֲלוּ שֶׁקֶר וְגַנָּב יָבוֹא פָּשַׁט גְּדוּד בַּחוּץ:

כרפאי לישראל - כשאני חפץ להושיעם ולרפאות עוונותם נגלו לפני כי פעלו תמיד שקר וגנבים מהם תמיד באים וגונבים ממון חביריהם ואף פושטי' גדודיהם בלסטיות ללסטם את הבריות.

(ב) וּבַל־יֹאמְרוּ לִלְבָבָם כָּל־רָעָתָם זָכַרְתִּי עַתָּה סְבָבוּם מַעַלְלֵיהֶם נֶגֶד פָּנַי הָיוּ:

ובל יאמרו ללבבם - אינן נותנין אל לבם שכל רעתם כתובה לזכרון לפני.

(ג) בְּרָעָתָם יְשַׂמְּחוּ־מֶלֶךְ וּבְכַחֲשֵׁיהֶם שָׂרִים:

ישמחו מלך - מלכם חפץ ברעה שהם עושים.

(ד) כֻּלָּם מְנָאֲפִים כְּמוֹ תַנּוּר בֹּעֲרָה מֵאֹפֶה יִשְׁבֹּות מֵעִיר מִלּוּשׁ בָּצֵק עַד־חֻמְצָתוֹ:

בוערה מאופה - שהוסקה מיד הנחתום כן יצרם בוער בקרבם. **ישבות מעיר** - י"ת מה שתירגם ואיני יכול ליישב בו לשון המקרא ולפי משמעו ישבות יצרם הרע שהיה מעירם. **מלוש בצק עד חומצתו** - משחשב בלבו את הרעה כיצד יעשה אותה הוא שובת וישן עד הבוקר שהוא יכול לעשותה כמו שהאופה שובת מלוש בצק עד שהחמיצה שהוא יכול לאפות וכן הוא אומר הוי חושבי און ופועלי רע על משכבותם לאור הבקר יעשוה (מיכה ב', א').

(ה) יוֹם מַלְכֵּנוּ הֶחֱלוּ שָׂרִים חֲמַת מְיֵין מָשַׁךְ יָדוֹ אֶת־לֹצְצִים:

יום מלכנו - ביום שהיה ממליכין את מלכיהם. **החלו שרים** - נעשו שרינו חולים. **חמת מיין** - מחום היין הבוער בם והמלך מושך ידו מן הטובי' והכשרים להתחבר את לוצצים.

(ו) כִּי־קֵרְבוּ כַתַּנּוּר לִבָּם בְּאָרְבָּם כָּל־הַלַּיְלָה יָשֵׁן אֹפֵיהֶם בֹּקֶר הוּא בֹּעֵר כְּאֵשׁ לֶהָבָה:

כי קרבו כתנור לבם בארבם - הכינו והזמינו את לבם במעשה אורב שלהם כתנור זה שמכינים ומסיקין אותו לאפות. **כל הלילה ישן אופיהם** - נחתום שלהם המסיק את התנור לאחר שהכינו לבם וחשבו את גמר הרעה איך יעשוה. **ישן אופיהם** - כלומר עד הבוקר ישנים ולבוקר בוערים כאש עד שגמרו את רעתם.

(ז) כֻּלָּם יֵחַמּוּ כַתַּנּוּר וְאָכְלוּ אֶת־שֹׁפְטֵיהֶם כָּל־מַלְכֵיהֶם נָפָלוּ אֵין־קֹרֵא בָהֶם אֵלָי:

ואכלו את שופטיהם - הרגו את סנהדרין שלהם לפי שהיו מוחים בידם ומה עלתה להם כל מלכיהם נפלו לפי שאין קורא בהם אלי ובירושלמי במסכת ע"ז דרשו ביום שהמליכו את ירבעם החלו שרים חמת מיין (הושע ז', ה') כמו שמפורש אתון לגביה אמרין ליה קום עבד לן עבודה זרה אמר לון השתא עתי רמשא הוא וכל עמא שתיין כלומר עת שכרות הוא שמא עכשיו

שכורים אתם ומחר תחזרו בכם איזלון ואיתו בצפר' אזלו ואתו בצפרא הדא היא כי קרבו כתנור וגו' (הושע ז', ו') אמר לון אנא דחיל מן סנהדרין דילכון אמרון ליה אנן קטלינן לון הדא היא ואכלו את שופטיהם. **משך ידו וגו'** - כד הוה חמי בר נש כשר הוה מותיב גבוי תרין ליצנין ואינון אמרין לו איזה דור חביב מכל הדורות והוא אמר לון דור המדבר ואינון אמרין לו ולא עבדין עבודה זרה והוא אמר לון אגב דהוו חביבין לא איתענשון ואינון אמרין לו חש דמלכא בעי למעבד כן דום שהמלך רוצה לעשות כן.

(ח) אֶפְרַ֖יִם בָּעַמִּ֣ים הֽוּא־יִתְבּוֹלָ֑ל אֶפְרַ֙יִם֙ הָיָ֣ה עֻגָ֔ה בְּלִ֖י הֲפוּכָֽה׃

יתבולל - יבולבל בגולה בין האומות. **עוגה בלי הפוכה** - תירגם יונתן כחררה דעד דלא איתהפכת איתאכלת עוגה חררה שאופין על הגחלים.

(ט) אָכְל֤וּ זָרִים֙ כֹּח֔וֹ וְה֖וּא לֹ֣א יָדָ֑ע גַּם־שֵׂיבָ֥ה זָרְקָ֛ה בּ֖וֹ וְה֥וּא לֹ֖א יָדָֽע׃

והוא לא ידע - לא שם אל לבו שאכלוהו מלכי ארם בימי יהואחז שנאמר: כי לא השאיר ליהואחז וגו' וישימם כעפר לדוש (מלכים ב י"ג, ז') ואעפ"כ לא חזר ירבעם בנו מדעת אביו. **גם שיבה זרקה** - תרגום יונתן אף חלישותא מטתינון ואינון לא מסתכלין.

(י) וְעָנָ֥ה גְאוֹן־יִשְׂרָאֵ֖ל בְּפָנָ֑יו וְלֹא־שָׁ֙בוּ֙ אֶל־יְיָ֣ אֱלֹהֵיהֶ֔ם וְלֹ֥א בִקְשֻׁ֖הוּ בְּכָל־זֹֽאת׃

וענה גאון ישראל בפניו - וימאך יקרא דישראל ואינון חזן לשון עוני ואין וענה זה לשון עתיד אלא לשון עבר כמו וקרא זה אל זה (ישעיהו ו', ג') שמעתי שקרא זה אל זה וכמו ועשה לו כתונת פסים (בראשית ל"ז, ג') ואף זה לשון עבר כבר נמעטו ונשפלו ובכל זאת לא שבו אל י"י.

(יא) וַיְהִ֣י אֶפְרַ֔יִם כְּיוֹנָ֥ה פוֹתָ֖ה אֵ֣ין לֵ֑ב מִצְרַ֙יִם֙ קָרָ֣אוּ אַשּׁ֔וּר הָלָֽכוּ׃

אין לב - להבחין מה טוב להם ומה רע להם. **מצרים קראו** - לאותם שהרעו להם מעולם הם קוראים לעזרה. **אשור הלכו** - אל מלך אשור הלכו שיעזור להם.

(יב) כַּאֲשֶׁ֥ר יֵלֵ֖כוּ אֶפְרֹ֣שׂ עֲלֵיהֶ֗ם רִשְׁתִּי֙ כְּע֣וֹף הַשָּׁמַ֔יִם אוֹרִידֵ֖ם אַיְסִרֵ֑ם כְּשֵׁ֥מַע לַעֲדָתָֽם׃

כאשר ילכו - למצרים אפרוש עליהם רשתי כעוף השמים שהנשר והנץ עולין למעלה ממנו ומורידין אותו לארץ, כן אורידם במצרים על ידי נבוכדנצר. **איסירם כשמע לעדתם** - אביא עליהם יסורים ככל אשר אני משמיע לעדתם ביד ירמיה הנביא שעתידין הם לומר לו התפלל נא בעדנו וגו' (ירמיהו מ"ב, ב') ויגד לנו י"י אלהיך וגו' (ירמיהו מ"ב, ג') אם טוב ואם רע וגו' (ירמיהו מ"ב, ו') ואמר להם אם שום תשימו נפשיכם לשוב מצרים והיתה החרב אשר את' יראים ממנה שם תשיג אתכם (ירמיהו מ"ב, ט"ז) וכל הענין. **איסירם** - לשון ייסורין. ומנחם פי' לשון קשר ומוסרותיך אנתק (ירמיהו ל', ח'). אבל דונש פתר לשון ייסורין כמו ליסר אתכם (ויקרא כ"ו, י"ח) ונוסף היו"ד השני באיסירם כאשר נוסף בייישירו ועפעפיך יישירו נגדך (משלי ד', כ"ה). לשון אחר: כעוף השמים הנלכד ברשת התלויה על כלונסות ולאחר שהם ברשת מורידין הרשת.

(יג) {ס} אֽוֹי־לָהֶ֥ם כִּֽי־נָדְד֖וּ מִמֶּ֑נִּי שֹׁ֤ד לָהֶם֙ כִּֽי־פָשְׁע֣וּ בִ֔י וְאָנֹכִ֖י אֶפְדֵּ֑ם וְהֵ֣מָּה דִבְּר֥וּ עָלַ֖י כְּזָבִֽים׃

ואנכי אפדם - אני הייתי חפץ לפדותם מרעה אשר הם בה והם דברו עלי כזבים אמרו אל ירמיה שקר אתה מדבר לא שלחך י"י לאמר לא תבאו מצרים (ירמיהו מ"ג, ב').

(יד) וְלֹא־זָעֲקוּ אֵלַי בְּלִבָּם כִּי יְיֵלִילוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם עַל־דָּגָן וְתִירֹושׁ יִתְגּוֹרָרוּ יָסוּרוּ בִּי׃

כי יילילו על משכבותם - כי על כן תבא להם יללה כך ת"י. **יתגוררו** - יש להם מגורות של דגן לפיכך יסורו וימרדו בי.

(טו) וַאֲנִי יִסַּרְתִּי חִזַּקְתִּי זְרוֹעֹתָם וְאֵלַי יְחַשְּׁבוּ־רָע׃

ואני יסרתי חזקתי זרועותם - ביראתי על ידי נביאי לשמוע אליהם במה שהם מייסרים אותם ויתחזקו זרועותם.

(טז) יָשֻׁובוּ| לֹא עָל הָיוּ כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה יִפְלוּ בַחֶרֶב שָׂרֵיהֶם מִזַּעַם לְשׁוֹנָם זוֹ לַעְגָּם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

ישובו לא על - שבו למצרים ולא להועיל להם לכך נקוד על בקמץ כמו נאם הגבר הוקם על (שמואל ב כ"ג, א') שהוא לשון עילוי ואינו דבוק לתיבה שלאחריו. **היו כקשת רמיה** - כשרוצה לירות בו חץ לצפון הוא יורה לדרום. **יפלו בחרב שריהם** - יוחנן בן קרח וכל החיילים ששבו למצרים (ירמיהו מ"ג, ז'). **מזעם לשונם** - לשון קשה שהשיבו לירמיה. **זו לעגם** - אשר ילעיגו להם בארץ מצרים למה שבת' אצלנו כדי להביא עלינו פורעניות והלא כתוב לכם לא תוסיפו לראותם עוד (שמות י"ד, י"ג).

פרק משנה שבועי – פרשת בא

אבות פרק ו׳

(א) שָׁנוּ חֲכָמִים בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בָּרוּךְ שֶׁבָּחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם.

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַי הוּא לוֹ. נִקְרָא רֵעַ, אָהוּב, אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, מְשַׂמֵּחַ אֶת הַמָּקוֹם, מְשַׂמֵּחַ אֶת הַבְּרִיּוֹת. וּמַלְבַּשְׁתּוֹ עֲנָוָה וְיִרְאָה, וּמַכְשַׁרְתּוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק וְחָסִיד וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן, וּמְרַחַקְתּוֹ מִן הַחֵטְא, וּמְקָרַבְתּוֹ לִידֵי זְכוּת, וְנֶהֱנִין מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוּשִׁיָּה בִּינָה וּגְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה לִי גְּבוּרָה (משלי ח׳, י״ד). וְנוֹתֶנֶת לוֹ מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה וְחִקּוּר דִּין, וּמְגַלִּין לוֹ רָזֵי תוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר וּכְנָהָר שֶׁאֵינוֹ פוֹסֵק, וֶהֱוֵי צָנוּעַ וְאֶרֶךְ רוּחַ, וּמוֹחֵל עַל עֶלְבּוֹנוֹ, וּמְגַדַּלְתּוֹ וּמְרוֹמַמְתּוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים.

(ב) אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּכָל יוֹם וָיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת, אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה. שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נָזוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם (משלי י״א, כ״ב). וְאוֹמֵר: וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל הַלֻּחֹת (שמות ל״ב, ט״ז), אַל תִּקְרָא חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת, שֶׁאֵין לְךָ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הֲרֵי זֶה מִתְעַלֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת (במדבר כ״א, י״ט).

(ג) הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אַחַת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִּבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, צָרִיךְ לִנְהוֹג בּוֹ כָּבוֹד, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבָד, קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי (תהלים נ״ה, י״ד). וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבַד קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ, הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אַחַת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִּבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁצָּרִיךְ לִנְהוֹג בּוֹ כָּבוֹד. וְאֵין כָּבוֹד אֶלָּא תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ (משלי ג׳, ל״ה), וּתְמִימִים יִנְחֲלוּ טוֹב (משלי כ״ח, י׳), וְאֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ (משלי ד׳, ב׳).

(ד) כַּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, פַּת בְּמֶלַח תֹּאכַל, וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישַׁן, וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה, וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל, אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ (תהלים קכ״ח, ב׳) - אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא.

(ה) אַל תְּבַקֵּשׁ גְּדֻלָּה לְעַצְמְךָ, וְאַל תַּחְמֹד כָּבוֹד, יוֹתֵר מִלִּמּוּדְךָ עֲשֵׂה, וְאַל תִּתְאַוֶּה לְשֻׁלְחָנָם שֶׁל מְלָכִים, שֻׁשְׁלְחָנְךָ גָּדוֹל מִשֻּׁלְחָנָם, וְכִתְרְךָ גָּדוֹל מִכִּתְרָם, וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ.

(ו) גְּדוֹלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן הַכְּהֻנָּה וּמִן הַמַּלְכוּת, שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְנֵית בִּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וְהַכְּהֻנָּה בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, וְהַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה דְּבָרִים. וְאֵלּוּ הֵן, בְּתַלְמוּד, בְּשִׁמְיעַת הָאֹזֶן, בַּעֲרִיכַת שְׂפָתַיִם, בְּבִינַת הַלֵּב, בְּשִׂכְלוּת הַלֵּב, בְּאֵימָה, בְּיִרְאָה, בַּעֲנָוָה, בְּשִׂמְחָה, בְּטָהֳרָה, בְּשִׁמּוּשׁ חֲכָמִים, בְּדִקְדּוּק חֲבֵרִים, וּבְפִלְפּוּל הַתַּלְמִידִים, בְּיִשּׁוּב, בַּמִּקְרָא, בַּמִּשְׁנָה, בְּמִעוּט סְחוֹרָה, בְּמִעוּט דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמִעוּט תַּעֲנוּג, בְּמִעוּט שֵׁינָה, בְּמִעוּט שִׂיחָה, בְּמִעוּט שְׂחוֹק, בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם, בְּלֵב טוֹב, בֶּאֱמוּנַת חֲכָמִים, וּבְקַבָּלַת הַיִּסּוּרִין, הַמַּכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְהַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, וְהָעוֹשֶׂה סְיָג לִדְבָרָיו, וְאֵינוֹ מַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, אָהוּב, אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, אוֹהֵב אֶת הַצְּדָקוֹת, אוֹהֵב אֶת הַמֵּישָׁרִים, אוֹהֵב אֶת הַתּוֹכָחוֹת, מִתְרַחֵק מִן הַכָּבוֹד, וְלֹא מֵגִיס לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, וְאֵינוֹ שָׂמֵחַ בְּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא בְעֹל עִם חֲבֵרוֹ, מַכְרִיעוֹ לְכַף זְכוּת, מַעֲמִידוֹ עַל הָאֱמֶת, וּמַעֲמִידוֹ עַל הַשָּׁלוֹם, מִתְיַשֵּׁב לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, שׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב, שׁוֹמֵעַ וּמוֹסִיף, הַלּוֹמֵד עַל מְנָת לְלַמֵּד וְהַלּוֹמֵד עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת, הַמַּחְכִּים אֶת רַבּוֹ, וְהַמְכַוֵּן אֶת שְׁמוּעָתוֹ, וְהָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, הָא לָמַדְתָּ שֶׁכָּל הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מֵבִיא גְּאֻלָּה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי (אסתר ב', כ"ב).

(ז) גְּדוֹלָה תוֹרָה שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חַיִּים לְעֹשֶׂיהָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא (משלי ד', כ"ב). וְאוֹמֵר: רְפָאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ (משלי ג', ח'). וְאוֹמֵר: עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר (משלי ג', י"ח). וְאוֹמֵר: כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ (משלי א', ט'). וְאוֹמֵר: תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת חֵן עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ (משלי ד', ט'). וְאוֹמֵר: כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים (משלי ט', י"א). וְאוֹמֵר: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד (משלי ג', ט"ז). וְאוֹמֵר: כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ (משלי ג', ב'). וְאוֹמֵר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם (משלי ג', י"ז).

(ח) רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, הַנּוֹי וְהַכֹּחַ וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד וְהַחָכְמָה וְהַזִּקְנָה וְהַשֵּׂיבָה וְהַבָּנִים, נָאֶה לַצַּדִּיקִים וְנָאֶה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא (משלי ט"ז, ל"א). וְאוֹמֵר: תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה (משלי כ', כ"ט). וְאוֹמֵר: עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם (משלי י"ד, כ"ד). וְאוֹמֵר: עֲטֶרֶת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם (משלי י"ז, ו'). וְאוֹמֵר: וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה כִּי מָלַךְ ה' צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד (ישעיהו כ"ד, כ"ג). רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, אֵלּוּ שֶׁבַע מִדּוֹת שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים לַצַּדִּיקִים, כֻּלָּם נִתְקַיְּמוּ בְּרַבִּי וּבְבָנָיו.

(ט) אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִסְמָא, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד, וְנָתַן לִי שָׁלוֹם, וְהֶחֱזַרְתִּי לוֹ שָׁלוֹם. אָמַר לִי, רַבִּי, מֵאֵיזֶה מָקוֹם אַתָּה. אָמַרְתִּי לוֹ, מֵעִיר גְּדוֹלָה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אָנִי. אָמַר לִי, רַבִּי, רְצוֹנְךָ שֶׁתָּדוּר עִמָּנוּ בִּמְקוֹמֵנוּ, וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, אֵינִי דָר אֶלָּא בִּמְקוֹם תּוֹרָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁבִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל אָדָם אֵין מְלַוִּין לוֹ לָאָדָם לֹא כֶּסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, אֶלָּא תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ (משלי ו', כ"ב) - בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ, בָּעוֹלָם הַזֶּה, בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ, בַּקֶּבֶר, וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ, לָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף (תהלים קי"ט, ע"ב). וְאוֹמֵר: לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב אָמַר ה' צְבָאוֹת (חגי ב', ח').

(י) חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים קָנָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד, שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד, אַבְרָהָם קִנְיָן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. תּוֹרָה מִנַּיִן, דִּכְתִיב: ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז (משלי ח', כ"ב). שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד מִנַּיִן, דִּכְתִיב: כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי (ישעיהו ס"ו, א'), וְאוֹמֵר: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ (תהלים ק"ד, כ"ד). אַבְרָהָם קִנְיָן אֶחָד מִנַּיִן, דִּכְתִיב: וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ (בראשית י"ד, י"ט). יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד מִנַּיִן, דִּכְתִיב: עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה' עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ (שמות ט"ו, ט"ז), וְאוֹמֵר: לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי בָם (תהלים ט"ז, ג'). בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד מִנַּיִן, דִּכְתִיב: מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ ה' מִקְדָּשׁ ה' כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ (שמות ט"ו, י"ז). וְאוֹמֵר: וַיְבִיאֵם אֶל גְּבוּל קָדְשׁוֹ הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ (תהלים ע"ח, נ"ד).

(יא) כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, לֹא בְרָאוֹ אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו (ישעיהו מ"ג, ז'). וְאוֹמֵר: ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד (שמות ט"ו, י"ח).

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר (ישעיהו מ"ב, כ"א).

השיעור השבועי - פרשת בא

תיקון הכלב

"מעין גנים" סדרה ג' - פרשת בא

"כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם... וּמֵת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם... וְהָיְתָה צְעָקָה גְּדֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם... וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה ה' בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל". אלו דברי משה לפרעה בהתראה על מכת בכורות, השיא של עשר המכות בכלל ושלש המכות בפרשת בא (3=) בפרט, ודווקא כאן נאמרה ההבטחה "לא יחרץ כלב לשונו" כביטוי לשיא ההבדלה בין ישראל למצרים.

הרואה כלב בחלום

בגמרא העוסקת בהרחבה בענייני חלומות נאמר "הרואה כלב בחלום ישכים ויאמר 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', קודם שיקדמנו פסוק אחר 'והכלבים עזי נפש'". כלומר, בפתרון החלומות "הכל הולך אחר הפה", לכן יש לפתור לטובה את הכלב המופיע בחלום, ולומר את הפסוק החיובי לפני שיבוא לפיו פסוק בעל משמעות שלילית, "והכלבים עזי נפש".

הכלב הוא עַז שבחיות, "שלשה עזין הן: ישראל באומות, כלב בחיות, תרנגול בעופות". יש עזות טובה, כמו "הוי עז כנמר לעשות רצון אביך שבשמים", ויש עזות שלילית, "עז פנים לגיהנם"ו. בפסוק "והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה" מדובר על עזות שלילית ביותר, רעב וחמדנות ללא גבול, ויש מפרשים שהעזות היא בהיותו מופקר בתאות המין יותר מכל בעלי החיים (יש קשר מובהק בין כלב לזנות, ואף מובא שעובדי עבודה זרה היו משתמשים בכלבים לזנות, וכן רמוז בפסוק "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב [אסור להקריב טלה שהוחלף בכלב]").

הנס ניכר בטבע עצמו

הכלב מוזכר שלש פעמים בתורה: פעם ראשונה אצלנו, פעם שניה בפסוק "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ", ופעם שלישית באיסור "מחיר כלב". והנה, על הפסוק "לכלב תשלכון אֹתו" אומרים חז"ל שהכלב מקבל את בשר הטריפה כשכר על מכת בכורות, "שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, שנאמר 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', אמר הקב"ה תנו לו שכרו".

מהי באמת המעלה הגדולה בכך שהכלבים לא חרצו לשון לבני ישראל? ההסבר הוא שבכך נראה שההבדל בין ישראל לעמים ניכר גם בטבע עצמו! שתיקת הכלבים אינה חלק מהמכה, אלא תודעה של הצופה מבחוץ - הטבע מסתכל

על המכה והוא חש את ההבדל הקיומי בין ישראל לבין מצרים, וכאן הכלב מסמל את כל הטבע. הכלב לא חרץ את לשונו, לא נבח ולא נשך, ואפילו לא הזיז את לשונו, שום דבר שלילי - כיון שהוא עצמו חש את הנס, חווה התגלות של אלקות.

שתיקת הכלבים מפליאה משלשה טעמים (כמו שמסבירים המפרשים). ראשית, הכלב מתריע על מוות, "כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר". בפשטות, לכלב יש חוש ריח מפותח ביותר (עולים עליו בעולם החי רק הדב והכריש), הוא מריח נבלות, וחז"ל מוסיפים שבפנימיות הוא 'מריח' גם את המות הקרב ובא. ממילא כשמתו הבכורות היו הכלבים אמורים 'להצטרף לחגיגה' ולנבוח (יש מי שמפרש שבמכת בכורות הכלבים זיהו מצרי שניסה להתחבא בתוך ישראל ונבחו עליו, כמו כלב גישוש); שנית, בכל לילה הכלבים רגילים לנבוח, "משמרה שניה כלבים צועקים"; ושלישית, כאשר בני האדם קמים וזזים באמצע הלילה (בשינוי הסדר הרגיל), הכלבים נובחים, ודאי וודאי כאשר יש "צעקה גדולה" בכל מצרים. שלשה אלו הם רגישות הכלב לשלשת ממדי המציאות "עולם, שנה, נפש": 'עולם' היינו ההתרחשות בשטח, לכלב יש רגישות להמולה המפריעה את השקט הלילי והוא מתעורר לנבוח; 'שנה' היינו התחלפות הזמנים, יש לכלב חוש בחילופי המשמרות בלילה; 'נפש' היינו הרגישות לריח המות.

ובכל זאת, למרות התנועה הערה באמצע הלילה וכל המתים מסביב - התאפקו הכלבים ושתקו. באופן עמוק השתקף בהם הנס, ולמרות שבאופן טבעי יש להם את כל הסיבות לנבוח - הם לא נבחו.

כשהכלבים נובחים בני האדם מפחדים, בפרט נשים וילדים קטנים (במיוחד אשה בהריון העלולה אף להפיל ח"ו מפחד הכלב). לעומת זאת, שתיקת הכלבים במכת בכורות השרתה בטחון על ישראל, ללא פחד ויראה. כך למרות שהמצרים מצדם דחקו בישראל לצאת מחצות הלילה, "חפזון דמצרים", ישראל מצדם לא נחפזו לצאת עד הבקר, בבטחון ובשלוה.

בכל מכות מצרים היה "נגף ורפוא", "נגוף למצרים ורפוא לישראל" - שני שלבים של גילוי אלקות, שבירת הקליפה והוצאת-הצלת הפרי, כמודגש במיוחד במכת בכורות "כל בכוריהם הרגת ובכורך ישראל גאלת". בדרך כלל, הכלבים רגישים ל"נגוף", המות וההמולה. אבל כאן הכלבים חשו את ה"רפוא לישראל" ושתקו כדי שאף אחד לא יפחד. "כלבים בוכים, מלאך המות בא לעיר. כלבים משחקים, אליהו הנביא בא לעיר"[ז], כשם שהכלב חש את מלאך המות הוא חש

את הגאולה שמבשר אליהו הנביא, **כלב** = **אליהו**. כאן בא מלאך המות (יחד עם הקב"ה שנגף את מצרים) אבל גם אליהו הנביא מבשר הגאולה (שאנו שמים כוס לכבודו בליל הסדר), והכלבים ויתרו על נביחתם מול המות כדי להיות שותפים בגאולתם של ישראל.

שירת הכלב

אחד הדברים שזכו לו הכלבים בשכר שלא נבחו הוא שירה מיוחדת לה'. ב"פרק שירה" כתובה שירת הנבראים לה', לכל אחד פסוק ושירה מיוחדת משלו (יותר משמונים יצורים). האחרון בפרק שירה הוא הכלב: "כלבים אומרים 'בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי הוי עֹשֵׂנוּ'". ובהמשך נאמר שם שרבי ישעיה התקשה "כלבים שכתוב בהם 'והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה' יזכו לומר שירה?" עד שאמר לו מלאך מן השמים "במה זכו הכלבים לומר שירה? לפי שכתוב בהם 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', ולא עוד אלא שזכו שיעבדו עורות מצואתם וכותבים בהם תפילין ומזוזות וספרי תורה".

הכלבים זכו בשלש מתנות בשכר שאפשרו לישראל לצאת בשמחה, בבטחון ובלי פחד: לקבל את הטריפות; לשיר מיוחד לה' (החותם את פרק שירה, "הכל הולך אחר החיתום"); ולסייע בעיבוד עורות כשרים לכתיבת ספרי תורה, תפילין ומזוזות. שלשת אלו מכוונים כנגד שלשת סוגי המודעות (כאמור הכלב מייצג כאן את עולם הטבע בכלל, וממילא את הרמות השונות של המודעות בעולם): מה שהכלב אוכל את הטריפה (ה'אומצא' שלו), זו המודעות העצמית של הכלב הרעב; מה שהכלב שר לה' זו מודעות אלוקית; ומה שמשתמשים בצואתו לעבוד עורות זו מודעות טבעית, מתוך טבעו המיוחד נעשית ממילא הכנה לעבודת ה'.

יש לכלבים תכונות שליליות, אבל יש גם תכונות חיוביות שצריכות להיות מודגשות בעם ישראל. גם העזות היא חיובית במקומה, "הוי עז כנמר", כמו שעולה מהסמיכות "ישראל עזין שבאומות. כלב עז בחיות" (יש חזקים או אמיצים ממנו, אבל הוא הכי עז-נפש במובן זה). אדרבה, בזכות העזות דקדושה אנו זוכים לתורה, "אין עוז אלא תורה, שנאמר 'הוי' עז לעמו יתן, הוי' יברך את עמו בשלום'".

עוד תכונה חיובית של הכלבים היא הנאמנות, "הכלב מכיר את קונו" ויש ללמוד ממנו את הנאמנות. הכלב "כולו לב" - בקליפה זו תכונת עזות שלילית וזנות, לב ללא "מח שליט על הלב", אבל בקדושה כולו לב של נאמנות ומסירות (בתוקף של "פנימיות הלב שליט על המח"). גם במכת בכורות, הטבע היה יכול להתנגד ולא לשקף את ההבדלה העצמית בין ישראל למצרים. אבל הטבע כרע ברך

לפני ישראל, ככלב נאמן הכורע לפני אדוניו. כך הכלבים מבטאים את ההסכמה וההתפעלות של הטבע מהנס. הכלב אומר "באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני הוי' עשנו", הוא משתחוה ומזהה את הנוכחות של ה' ומביע בשם כל הטבע את התודה והשבח לה' על נסי יציאת מצרים.

לוח הילולא דצדיקיא לשבוע פרשת בא

יום ראשון, כ"ט טבת

הגה"ק רַבִּי מֹשֶׁה יְהוֹשֻׁעַ יְהוּדָה לֵייב בהג"ר בִּנְיָמִין דִּיסְקִין (תרנ"ח)
הרה"ק רַבִּי יֶרֶחְמִיאֵל יִשְׂרָאֵל יִצְחָק בהרה"ק ר' יְחִיאֵל דַּנְצִיגֶר מֵאֲלֶכְסַנְדֶּר, בַּעַל 'יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל (תר"ע)

יום שני, א' שבט

הרה"ק רַבִּי נָתָן נָטָע בהג"ר אַבְרָהָם בְּרוֹיְדָא מֵחֶעלֶם, בַּעַל 'נָטַע שַׁעֲשׁוּעִים' (תקע"ב)
הגה"ק רַבִּי מֹשֶׁה ב"ר יוֹסֵף שִׁיק מֵחוּסְט, בַּעַל 'מַהֲרַ"ם שִׁיק' (תרל"ט)

יום שלישי, ב' שבט

הרה"ק רַבִּי מְשֻׁלָּם זוּסְיָא ב"ר אֶלְעָזָר לִיפְמַן מֵאַנִיפּוֹלִי, בַּעַל 'מְנוֹרַת זָהָב' (תק"ס)

יום רביעי, ג' שבט

הרה"ק רַבִּי יֶרֶחְמִיאֵל אַהֲרֹן יוֹסֵף קַאלִישׁ מֵאַמְשִׁינוֹב, בהרה"ק ר' מְנַחֵם (תרצ"ו)

יום חמישי, ד' שבט

הרה"ק רַבִּי מֹשֶׁה יְהוּדָה לֵייב ב"ר יַעֲקֹב מִסַּאסוֹב (תקס"ז)

הרה"ק רַבִּי אַבְרָהָם הַכֹּהֵן ב"ר אַבְרָהָם מִקַּאלִיסְק, בַּעַל 'חֶסֶד לְאַבְרָהָם' (תק"ע)

יום שישי, ה' שבט

הרה"ק רַבִּי יְהוּדָה אַרְיֵה לֵייב בהרה"ק ר' אַבְרָהָם מָרְדְּכַי אַלְטֶר מִגּוּר, בַּעַל 'שְׂפַת אֱמֶת' (תרס"ה)

הרה"ק רַבִּי יִצְחָק בהרה"ק ר' אַהֲרֹן אַרְיֵה פָּערְשְׁטֵינֶער מִקַּאלִישׁ.

שבת קדש, ו' שבט

הרה"ק רַבִּי חַיִּים צְבִי בהרה"ק ר' חֲנַנְיָה יוֹם טוֹב לִיפָּא טַייטְלְבּוֹיִם מִסִּיגוּט, בַּעַל 'עֲצֵי חַיִּים' (תרפ"ו)

רבי ישראל יצחק דנציגר מאלכסנדר - ה'ישמח ישראל'

"תרועת עמו ישראל"

רבי ירחמיאל ישראל יצחק דנציגר היה הרבי השני מאלכסנדר, בנו של רבי יחיאל, הרבי הזקן מאלכסנדר. הוא נחשב בזמנו לאחד מגדולי אדמו"רי פולין, וחסידיו נמנו באלפים.

כבר משחר ילדותו הצטיין בכשרונותיו ובפיקחותו. בהיותו בן חמש נסע עם אביו לוורקא. כאשר ראה הרבי הצעיר מוורקא את הילד מהלך בחצר בית המדרש והסידור בידו, שאלו: "מי לימד אותך את סדר התפילה, אביך או רבך?". השיב הילד: "לא אבי ולא המלמד, אלא הסידור"... ספרו "ישמח ישראל" על התורה והמועדים נחשב לספר יסוד בחסידות בכלל ובחסידות אלכסנדר בפרט. נפטר בכ"ט טבת בשנת עת"ר.

***

פעם הגיע אל רבי ירחמיאל מאלכסנדר, בעל "ישמח ישראל", מי ששימש בעל התקיעה בבית המדרש שלו, וביקש שהרבי ילמד אִתו את הכוונות והסודות שמכוונים בשעת תקיעת השופר, אולם הרבי סירב. כשהתקרב ראש השנה חזר בעל התקיעה אל הרבי והפציר בו בפעם השנייה. "איני יודע בעצמי את הסודות והכוונות", ענה לו הרבי, "אך זאת אוכל לומר לך: ישנן עשר מדרגות בצדיקים. במדרגה הגבוהה שבהם אין לנו שום מושג, ובנוגע למדרגה הנמוכה שבהם - אספר לך סיפור:

"פריץ אחד ראה יהודים רצים ברחובות, ושאל את יועצו: 'מה קורה כאן? האם היהודים מתקוממים נגדנו?'. 'לא', השיבו היועץ, 'אצלם היום יום הכיפורים וכולם רצים לבתי הכנסת'. נענה הפריץ ואמר: 'והרי גם אני יהודי!'. התיישב על סוסו ורכב עד לבית הכנסת. נכנס, עלה על הבימה והכריז: "ה', מודה אני לך על השנה שעברה, ומעתיר על השנה הבאה. אך את הלחלוחית היהודית אינני סובל!". וכך חזר הפריץ לביתו.

סיים הרבי מאלכסנדר את הסיפור ואמר: "גם על יהודי כזה צריך לכוון בתקיעת שופר!".

***

איך כל זה קשור לתקיעות של ראש השנה? את שלושת סוגי התקיעות, תקיעה־שברים־תרועה, אפשר לראות כמייצגות תהליך של ירידה בנפש האדם, כאשר היא יורדת לתוך הגוף ועוברת את התהליך מהצדיק העליון ועד לתחתון.

כל ילד יהודי הוא צדיק גמור, ובוודאי שהיה כך בטרם בואו לעולם. אך ככל שעובר הזמן ומצטברות הטראומות, הישרות הפשוטה של התקיעה מתחילה להישבר:

בתחילה לשלושה שברים, המסמלים את ה'בינוני' - שכבר אינו מזוהה עם הצדיק, אבל איננו רשע - ולבסוף לתשעה קולות קטנים, כאשר הבינוני איננו עומד עוד בלחץ ומתרסק על קרקע המציאות, עד כדי כך שהוא שונא כל מה שמזכיר לו את המקום שממנו הוא בא, את לחלוחית־היהודי.

זהו הלקח שלימד הרבי את בעל התקיעה ואותנו: במקום ניסיון להתבודד הרחק במגדל השן של הצדיקים, נאזין לקולות השופר הנשברים, וכך תהפוך תקיעת השופר להכרת האישיות שלנו על כל חלקיה, הטובים והפחות־טובים, והכרזה של אחווה והזדהות עם כל יהודי באשר הוא.

אחדות התורה

מָה מְאַחֵד אוֹתָנוּ? הַדֶּבֶק שֶׁמְּחַבֵּר אוֹתָנוּ צָרִיךְ לִהְיוֹת הַתּוֹרָה. זֶהוּ הַחִבּוּר הָאֲמִתִּי. מֻמְלָץ מְאֹד - לִפְנֵי כְּשֶׁנָּה הִתְחַלְנוּ לִלְמֹד כָּל יוֹם פֶּרֶק תָּנָ"ךְ. אִם כֻּלָּם לוֹמְדִים אֶת פֶּרֶק הַתָּנָ"ךְ הַזֶּה, כַּמָּה שֶׁזֶּה כְּאִלּוּ חִיצוֹנִי - זֶה בְּהֶחְלֵט מְחַבֵּר. חוּץ מֵהַחָתָ"ת שֶׁל הָרַבִּי הַקּוֹדֵם, הָרַבִּי הוֹסִיף גַּם רַמְבָּ"ם, וְזֶהוּ הַחִבּוּר בֵּין הַחֲסִידִים, הַלִּמּוּד הַיּוֹמִי הַזֶּה. בִּשְׁבִילֵנוּ אֲנַחְנוּ הוֹסַפְנוּ כַּמָּה דְּבָרִים לֹא קָשִׁים. לֹא מְסֻבָּךְ: פֶּרֶק תָּנָ"ךְ (אֲנַחְנוּ הַיּוֹם בְּסֵפֶר אִיּוֹב, סֵפֶר הַפְּסִיכּוֹלוֹגְיָה הֲכִי חָשׁוּב בַּתָּנָ"ךְ), וּפֶרֶק מִשְׁנָה (שָׁבוּעַ הַבָּא מְסַיְּמִים חֲגִיגָה, סוֹף סֵדֶר מוֹעֵד, וּמַתְחִילִים סֵדֶר נָשִׁים). לְדַעְתִּי, מְאֹד מְאֹד רָצוּי שֶׁכָּל מִי שֶׁיּוֹשֵׁב כָּאן יִלְמַד אֶת גַּם אֶת הַחָתָ"ת, וְגַם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. זֶה בֶּאֱמֶת מְחַבֵּר, הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מְחַבְּרִים אוֹתָנוּ בְּיַחַד.

[מתוך שיעור ב"ד אייר תשפ"ג]

